

dinner table, after having covered it with a tablecloth and served the bread and salt, the welcome guest was generously regaled; it was accepted to submit grape wine – “at least one glass” in the southern regions of the Ukraine.

Thus, it is concluded, that the developed system of the national calendar rites was long designed to promote the material and spiritual state of the family. For the centuries by means of the holidays and ceremonies the older generations passed on his love to labour, freedom, hospitality and life optimism for the young.

Certainly the hospitality is a mutual, in fact – it is a human need for gratitude - a system of the stereotyped forms which express the various aspects of the communication. Ethnocultural painted symbols of the hospitality promote traditionally the integration of the society and the establishment of the trust between even historically and geographically distant from each other peoples. The tradition of hospitality cultivated the desire to receive guests with the respect and to regale them in the accordance with the requirements of the universal morality.

Key words: *culture, symbol, hospitality, ceremony, celebration, tradition, festive and ceremonial culture, bread, salt.*

УДК 316.723(477)

Радзівський В. О.

СУБКУЛЬТУРИ УКРАЇНИ: ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У роботі розглянуті питання теорії та історії субкультур. Зазначено що у зв'язку з суспільними трансформаціями ця тема стала надзвичайно актуальною і потребує належного дослідження у галузі культурології. Наголошено, що субкультури з часів Київської Русі і до сьогодні ще не були предметом окремої спеціальної історичної розвідки. Дослідження субкультур проводились переважно у їх вузькому сенсі (наприклад, окремі субкультури другої половини ХХ ст.), ізольовано, фрагментарно, мозаїчно у загальному масиві культури. Охарактеризовані українські субкультури, які, на думку автора, були і є частиною європейського субкультурного простору.

Ключові слова: *субкультура, базові та периферійні, субкультури, культура, глобалізація, мораль, культурологія, особа.*

В Україні питання субкультур викликають інтерес вже три десятиліття, при цьому в останні роки цей інтерес підживлюється новими теоретичними розробками. Давно вже переосмислене негативне забарвлення у проблемі висвітлення субкультур. Вони стали розглядатись не «поза- та некультурним явищем», навіть безкультурним (як іноді вони інтерпретувались у СРСР), а особливим явищем, «культурою у культурі». Постали нові виміри в історії та теорії субкультур.

В історичному контексті зазначимо, що Україна все більше наближається до ЄС, при цьому слід враховувати, що вона і її субкультури завжди були частиною Європи. Україна є її географічним центром. Вона неодноразово протягом історичного розвитку наближалася до європейських стандартів (наприклад, у добу Ярослава Мудрого). Тому українські субкультури були і є частиною європейського субкультурного простору.

Мета статті – продемонструвати актуальні історико-теоретичні аспекти та ментальні особливості сучасного вивчення субкультур, адаптуючі ключові позиції й провідні стратегії їх дослідження у контексті сучасних реалій України.

До питань субкультур зверталися В. Пирожков, Г. Белоусова, В. Гусев, Л. Духова, Н. Ерохіна, В. Зєбзеєва, О. Кузнецова, Р. Михайлова, А. Савельєва, І. Саннікова, І. Симонова, О. Старков, Н. Тищенко, І. Трухін, В. Тулегенов тощо [1 – 15]. Проте історико-теоретичні аспекти субкультур в Україні і в світі ще потребують подальшого вивчення та належного висвітлення.

Окремо субкультури з часів Київської Русі і до сьогодні ще не були предметом окремої спеціальної історичної (а тим паче культурологічної) розвідки. Дослідження субкультур проводились переважно у їх вузькому сенсі (окремі субкультури другої половини ХХ ст.), ізольовано, фрагментарно, мозаїчно у загальному масиві культури. Іноді субкультури плавно входили до переважно панівної культури (професійні та вікові субкультури), або майже нівелювалися (асоціальні та аномійні субкультури) [1–15]. Майже ігнорувались (крім нечисленних праць) широке значення субкультур, їх «історична багатівічність» [8, с. 2]. На споконвічності субкультур стали активно наголосують дослідники (і те переважно закордонні вчені) лише в 2007-2014 рр. Часто недоречно проводити демаркаційну межу між субкультурами різних століть.

У парадигмі сучасного гуманітарного розвитку субкультури (у т.ч. в їх історичній ретроспективі, у реаліях сьогодні та у подальшій перспективі) є одним із ключових понять не лише у культурології. Вони посідають значне місце у соціології, філософії, праві, історії тощо, а тому є важливим, стрижневим явищем у багатьох соціокультурних процесах, суттєвим чинником соціогуманітарного циклу і розвитку. Не вдаючись у загальновідомі міркування про субкультури (визначення, опис, порівняння субкультур, усвідомлення місця, значення і ролі соціальних і професійних, а тим більше молодіжних та інших поширених і майже всебічно та ґрунтовно осмислених субкультур), зробимо акцент на окремих малодосліджених питаннях теорії субкультур у теоретично-історичному розрізі.

У першу чергу хотілось би наголосити, що довгий час досліджувались переважно субкультури у соціокультурному контексті та майже ігнорувались їх національні та інші «коріння» (через національну близькість, етнотипи, територію, родову спорідненість тощо) властивості та показники. Тому доцільно досліджувати (у т.ч. розвивати нові теорії та концепції) етнокультурні особливості у контексті різних субкультур, наголошуючи на поширеній важливості та знаковості етнокультурних дискурсів у масиві субкультур. Щоправда ця проблема у значних вимірах постала вже у другій половині ХХ століття та має своє значне продовження як нова, більш потужна фаза розвитку вже у ХХІ столітті. Отже, осмислення етнокультурних дискурсів у масиві субкультур постає потребою часу, а разом із цим виникають питання щодо релігійних, спортивних, гастрономічних, розважальних (у різних їх іпостасях) складових у субкультурології [8]. Все більше науковці (І.Симонова, А.Солов'їова, В.Чернишенко та ін.) [15, с. 6]. пишуть про постсубкультури та неосубкультури, навіть постають пропозиції подальшого витеснення субкультур постсубкультурами і неосубкультурами, «відхід» та «смерть» субкультур [15, с.6] та розвиток постсубкультурології, пропонуючі нові метарівні досліджень. Не заперечуючі думки таких знаних науковців у теорії субкультур, як, зокрема, І.Симонова та В.Чернишенко, ми вважаємо зарано казати про можливу «смерть» та «відхід» субкультур. Ми вбачаємо субкультури не лише у їх історичній ретроспективі, але і у їх подальшій висхідній перспективі. Мають рацію ті численні дослідники (Г.Білоусова, Л. Духова, Я.Левчук, Р.Михайлова, Н.Тищенко тощо [1; 3; 7, с. 22-24]), які вважають позитивним трансформацію у сприйнятті субкультур: від негативного «безкультурного» чи «позакультурного» явища (у комуністичній пропаганді, коли явище більше критикували, ніж вивчали) до «культури у культурі» [7, с. 25]), (через «підкультури» та «підсистеми культури»). Переосмислення значення, а тому й висвітлення ролі та значення субкультур

стало своєрідною «внутрішньою революцією» не лише у культурологічній думці РФ [7; 12; 13], але і за її межами.

На нашу думку, в Україні, як у попередні століття, так і в наш час, різні субкультури є невід'ємними (хоча і «відпадаючими», іноді «відчуженими») складовими масиву нашої історичної та сучасної офіційної, точніше базової, культури. Переосмислюючи роль та значення субкультур (від переважно негативного до нейтрального і навіть позитивного) постає пропозиція заміна назв. Зокрема зі зміною сенсу субкультур виникає питання їх перейменування. Як варіант – субкультури «стають» ідеокультурами, розглядаючись у мікро-, мезо-, макро та мегаконтекстах. Саме назву «ідеокультура» замість субкультура активно підтримують чимало закордонних вчених (Дж.Фейн, Д.Балон, О.Кузнецова та ін.) [6, с. 26-29]. Ці утворення (чи субкультури, чи ідеокультури) мають бути вже не «залишковими» та «другорядними» підкультурами, а передовими – «локомотивами» та «флагманами» – рушійними складовими культури. Ця позиція є доволі слушною.

Субкультури чи ідеокультури – це не просто складові нашої (у історичному та сучасному ракурсах) культури, а її важливі, провідні органічні частини, елементи, фрагменти тощо. При цьому, все частіше при розмовах про субкультури, провідну у суспільстві базову культуру називають домінуючою або панівною, іноді офіційною та культурою «майстріму», рідше культурою-гегемоном чи ще титульною культурою. Разом із тим неможна вітати квазіплюралізацію та квазідемократизацію культурного простору, коли відверто деструктивні явища (радикальні прояви антикультури та контркультури) намагаються претендувати на рівність з усталеними традиційними цінностями та базовими культурними стереотипами. Окремі борці за рівність різних культурних практик намагаються бути не лише рівними серед рівних, а й «більш рівними», найрівнішим. «Культурний тероризм» та «культурний екстримізм» – під прапорами боротьби з «репресивними» і навіть «окупаційно-застарілими» проявами традиційної та народної культури – не є конструктивним явищем. Екстремістські квазікультурні прояви – це патологічні явища, які не мають нічого спільного з базовими субкультурами, а є радикальними елементами сумнівних альтернативних пошуків у культурному полі. Не менш цікавою є проблема «неназваних субкультур», коли, зокрема, ледь не кожен постає окремою «субкультурною одиницею», тобто виникає їх велика «множинність» [7, с. 23]. Концепція «неназваних субкультур», яка має своїх прихильників за кордоном, навіть у РФ (В. Гусев, Н. Ерохіна, Л. Мусієнко тощо) [2, с.24; 4, с. 125] та потребує дослідження в українських реаліях. У цілому, множинність субкультур передбачає «субкультурних індивідів-гібридів» (у одній особі можуть поєднуватись картини світу різних вікових, професійних, релігійних та інших субкультур). Поширеною є ситуація, коли молодий чоловік є носієм молодіжної (через свій вік), певної професійної (наприклад, юридичної), регіональної (через місце проживання) та релігійної (зокрема, протестанської) та етнічної субкультур.

Проблема «розмивання» субкультурного простору породжує проблеми не лише окремих субкультурних груп, але й субкультурних осіб («я-субкультур»), а з часом постає питання екстраполювання масиву субкультурних питань у розрізі субкультурного суспільства («суспільство-субкультура»). При цьому завжди варто пам'ятати, що основа теорії субкультур (А.Соловійова, Н.Тищенко та ін.) [11] – це базові субкультури, вони доволі часто є культуротворчими. В оновленому вигляді теорія субкультур – це, насамперед, теорія не периферійних і другорядних, а основних, провідних, базових субкультур. Не намагаючись згадати усі проблеми субкультур, зазначу, що висвітлюючи питання субкультур, чимало науковців (Л.Духова, В.Зєбзєєва, Я.Лєвчук, Л.Мусієнко, І.Саннікова та ін.) [3;5; 13] висвітлюють проблеми культури, а у цьому аспекті особливої уваги заслуговують питання апофатичного та катафатичного пояснень явищ культури. Цікавим є проблема зміни людиною базової культури (внаслідок, наприклад, іміграції) та усвідомлення співвідношення

національних культур до світової, у співставленні субкультур та материнської культури (або, значно рідшої, (суб)культур мачіхи та падчерки). До певної міри окремі ракурси субкультур є навіть багатомезовими, багатомаркерними, трансцендентними та імманентними. Ускладнення культурної палітри України і окуймени створює передумови для поширення субкультур й їх осмислення в українській та світовій субкультурології.

Важливо наголосити на історичних особливостях субкультур, які поки що не знайшли повного, всебічного та ґрунтового висвітлення у вітчизняній науковій літературі. Насамперед значний історичний період являє собою значну прогалину у галузі субкультурології [8 – 11], адже чимало дослідників субкультур [8; 9; 11] вже традиційно обмежують свої розвідки переважно другою половиною ХХ ст., колом осіб (наприклад, підлітків, молоді тощо). Проте ці дослідження є ширшими, ніж дослідження за віковими, професійними (субкультури юристів, фінансистів тощо), аматорськими (музичні та інші уподобання) ознаками або особливостями. Питання хронології є особливо актуальним крізь призму розвитку історії субкультур.

Значно рідше в українському науковому просторі ми зустрічаємо аналіз субкультур за часом (наприклад, як у Р. Михайлової – субкультури у період Київської Русі та у подальшому їх культурно-історичному розвитку) або за певною місцевістю (тема територіальних субкультур, виокремлення краєзнавчих, етнографічних та інших регіональних особливостей, що має привертати увагу). Саме спроба акцентувати особливості буття субкультур у різних історичних межах є суттєвим нюансом для подальших наукових досліджень. Враховуючи сучасні реалії та домінуючі наукові дискурси для осмислення субкультур в Україні важливо з'ясувати їх витоки, джерела і умови зародження і формування та розвиток з далекого минулого і до ХХІ століття. Джерела і витоки слід шукати у давнині, особливо з Київської Русі та початків формування традиційної (панівної протягом століть) ментальної константи, моральної бази і світоглядного базису нашого народу, його культури та, відповідно, традиційних субкультур як похідних складових народної культури і наших своєрідних, автохтонних векторів розвитку на шляху історичного поступу [8]. Необхідно зазначити культурно-історичні ускладнення, які були на цьому шляху (зміни культурних стереотипів, різні поневолення, неосимволи, неознаки, квазіархетипи, чужинські насилля та нав'язування, деструктивні зовнішні культурні впливи тощо).

Специфіка зародження, виокремлення та розвитку хоча б окремих субкультур (особливо у ХІІІ–ХХ століттях) – це окремі теми, які можуть бути предметами багатьох досліджень. Субкультури у їх сучасному вигляді, при спрощеному та загальному підході, мають дві базові відмінності – субкультури традиційні (мають витоки у глибині сторіч і є «старими») та субкультури нового типу, або новаційні (чи інноваційні, тобто ті нові та новітні субкультури, які виникали та виникають у ХХ і ХХІ століттях й іноді протистоять традиційним та у своїй більшості є модернізованими). При сталому розвитку суспільства (без революцій, внутрішніх війн, потрясінь та катаклізмів) традиційні субкультури є однією з підвалин еволюційного та гармонійного розвитку, оскільки пов'язані з розвитком основних соціальних верств (аристократів, селянства, духівництва тощо) [8; 9; 11] – колишні субкультури козаків, дворян, ремісників, купців тощо [8; 9; 11]. Саме субкультури традиційні (іноді у відродженому вигляді) стають важливим засобом для усвідомлення історичних і культурних процесів у певний проміжок часу на чітко окресленій території та, відповідно, в окремих соціальних групах й у суспільстві у цілому.

Значна частина науковців розглядає субкультури у часовому просторі з другої половини ХХ століття (у широкому сенсі та значенні), вивчаючи нові, переважно запозичені (панки, репери тощо) субкультури. При вивченні субкультур та навіть культури часто, наприклад, не помічається (а тому ігнорується) вплив визвольного походу радянських військ у Європу у 1944 – 1945 рр. і значення для радянських людей побаченого у Європі. Як

аналогію згадаємо події та наслідки Вітчизняної війни 1812 р. і тогочасне врятування Європи. Обидві ці Вітчизняні війни надали можливість багатьом українцям побачити європейське життя. Хоча побіжно зазначимо, що для України ще Кримську війну 1853 – 1856 рр. можна вважати вітчизняною, а театр військових дій, участь багатьох держав (Британської, Російської, Французької, Османської імперій, Сардинського королівства тощо) та інші чинники дають підстави розглядати її якщо не як першу світову (хоча чому б і ні?), то однозначно як передсвітову. Східна (кримська) війна сприяла становленню і деяких вітчизняних субкультур (медичних працівниць, розвідників та ін.). Зазначаючи важливість причин та умов зародження субкультур нового типу, важливо наголосити на їх трансформаційних процесах. Більшовицькі, фашистські та деякі інші експерименти революційного ХХ століття стали наочним прикладом, коли певна революційна чи екстремістська контркультура або навіть антикультура перетворювалась на субкультуру (згадаємо процеси в Італії) та потім ставала панівною культурою (недовгий час, наприклад, Німеччина). Потім вона, втрачаючи позиції, знову перетворюється на субкультуру, знову стаючи контркультурою чи навіть антикультурою (заборона компартії у багатьох країнах, засудження нацистської ідеології тощо). Такі нігілістичні та руйнівні процеси як антикультура, альтеркультура, акультура заслуговують на окремі дослідження. Альтернативні культури, які іноді постають як антикультури, були проблемою не лише в Україні у 1941 – 1944 рр. Досліджуючи період Великої Вітчизняної війни (особливості панування окупаційної культури, чужинських стереотипів, моделей життя, привнесених цінностей тощо), важливо чітко розмежувати поняття: *субкультура* (може бути позитивною), *контркультура* (у її протистоянні з панівною, домінуючою, переважно традиційною культурою), *квазікультура* (як набір певних сурогатів) та *антикультура* (переважно як войовниче беззаконня з відвертим деструктивним початком) тощо. Проте, розмежовуючи суб-, контр-, інфра-, анти-, альтер-, а-, квазі- тощо культури, роз'єднання має подаватися не на примітивному, а на ґрунтовному науковому рівні при всебічному аналізі, не зважаючи на інваріанти у їх визначеннях та контраверсійність у підходах.

Доречно зазначити і те, що мова має тісний зв'язок з базовими питаннями субкультур (не лише жаргон, а мовна поведінка та мовна діяльність). Будучи фундаментом культури, вона може бути чинником об'єднання й роз'єднання. Для цього не обов'язково пригадувати Вавилонську вежу з Біблії, а достатньо переглянути соціокультурні та етнокультурні процеси, які відбувалися у нас хоча б за останні сто років. Мови трансформуються, змінюються та розвиваються (діалекти, говірки тощо) або, навпаки, деградують та «вимирають» (окремі мови Сибіру, Африки тощо). У культурі певного прошарку виокремлюються субкультури не завжди як позитивні домінанти (культура як позитивне і субкультура як виключення на фоні розвитку та трансформацій у житті певних соціальних верств, зокрема у багатіїв).

Досліджуючі українську та світову історію та теорію субкультур, згадаємо субкультури у період нацистського засилля. Були професійні субкультури (переважно в урбанізованому середовищі), кримінальна субкультура (особливо в окремих великих містах); були бідні, навіть жебраки та безхатченки, й заможні, включаючи не лише поневолювачів, але й незначний прошарок місцевого населення, окремо стояли особливості культурного (субкультурного) розвитку усталених та тимчасових (відлуння, наприклад, партизанської субкультури лунало ще на початку 50-х рр.), деяких релігійних та національних спільнот.

Серед питань «спірних» субкультур особливе місце посідала та й посідає малодосліджена (В. Щур, І. Трухін та ін.) конфліктна субкультура (чи субкультура конфлікту) [14] з її основними носіями, конфліктерами та іншими ретрансляторами конфліктної субкультури. У період військових дій ця субкультура збільшується, маючи значні умови та причини для власного підживлення та посилення. Це видно на прикладі

Великої Вітчизняної війни, коли конфліктна субкультура мала свої лінії, моделі, варіанти та аспекти протистояння. Саме конфліктне протистояння проходило на масовому, груповому, індивідуальному та внутрішньому (певне роздвоєння у багатьох осіб, невизначеність у діях, боротьба мотивів та бажань тощо) рівнях. Якщо брати масовий рівень конфліктної субкультури, то треба звернути увагу на протистоянні сталінського та нацистського режимів, українського народу і цих режимів, окупантів та окупованих, дві армії, різні партизанські рухи (більшовицькі, націоналістичні та ін.), різні стереотипи, системи цінностей та моделі поведінки, гострі соціальні та національні протиріччя (до смертельного бою на знищення), класово-партійні та цивілізаційні протистояння. На груповому рівні при прискіпливому дослідженні можна виокремити чимало груп, їх інтересів та боротьбу за них (верстви і прошарки, релігійні та світоглядні спільноти, «нові» та «старі» соціальні прошарки (в'язні та полонені, перебуваючи у трудових та концентраційних таборах, острабайтери, селяни та робітники тощо). Протидія та дія конфліктної субкультури на індивідуальному рівні мали місце практично скрізь: від суспільного низу (безробітні та злодії) до тогочасної «гори» (наприклад протистояння на рівні Кох і Розенберг тощо). Навіть виникають «конфліктні» варіанти недолугих «алфавітних класифікацій» субкультур (за алфавітом – археологічні, афганців тощо) [4, с. 63-73].

Знаковим у розвитку та поширенні конфліктної субкультури є те, що людина у ХХ і ХХІ століттях у значною мірою втрачає внутрішню цілісність (комуністи розповідають антикомуністичні анекдоти, християни співають антихристиянські пісні, пародійно-наклепницькі байки, партійні діячі розповідають про своїх колег-партійців та керівників тощо). Сучасна людина не просто грішить та кається (як це було, напевно, завжди), а перебуває у стані роздвоєння, розщеплення, внутрішнього розламу. Це не традиційна боротьба між почуттям та обов'язком або між «хочу» і «треба». Це внутрішній конфлікт на новому витку, у новому вияві, типі та прояві (я, водночас, трохи за світоглядом християнин і мусульманин, трохи капіталіст і разом із цим комуніст тощо). Це складна депресивна конфронтація, розщеплення, роздвоєння всередині людини («внутрішньої людини»), коли виникають взаємовиключні «хочу» і «треба» та й до них ще взаємоне прийнятнішими «треба», і «треба», «хочу» і «хочу» тощо. З субкультурою конфлікту тісно переплітається і субкультура аномії [11 – 13].

У добу окупації було «законне беззаконня», тобто загарбники нав'язували свої соціальні (у т.ч. кримінальні, культурні, моральні тощо) норми, які сприймалися більшістю українців як несправедливість, насилля та неподобство, а отже, це був «умовний» нацистський закон, закон несправедливий, іноді бузувірський, а значить, і протиправний за своєю природою та суттю. На нашу думку, у часи окупації домінували саме аномійні (а не суто злочинні) відносини, пов'язані з правовим нігілізмом (через недовіру до окупантів, до їх влади тощо), масовим розчаруванням, своєрідним «беспределом» (мародерство, «право сили», «влада насилля» тощо).

Певні субкультурні особливості мають не лише окремі сучасні колективи чи давні племена, а й археологічні культури, етнографічні групи та краєзнавчі спільноти. Кілька ознак (і навіть одна домінуюча) певної територіальної чи часової специфіки відділяють субкультуру від домінуючої культури. Тому і племена, і археологічні шари та чимало інших «відпалих» спільнот у межах Русі – це давні субкультури. Інша ретроспектива – зі Скіфія з її трьома варнами (здаємо як параллель радянську соціальну структуру – робітники, селяни і трудова інтелігенція) або індійські чотири варни. В Україні жодна субкультура не є і не була варною (є лише окремі спільні ознаки), адже гот може стати байкером, репер – панком, рокер – металістом тощо. За всієї зовнішньої недоречності та умовності зіставлення варн і субкультур у цій аналогії є логіка, а своєрідні професії, хобі та інші західні «варни» цілком

вписуються не лише у поліфонічну палітру субкультур, а й у теорію та історію субкультур, враховуючи специфіку нової парадигми часу [8 – 12].

На окреме дослідження заслуговують й розважально-виробничі та розважально-дозвілліві субкультури, які викликають жвавий інтерес у наш час. Особлива тема – гастрономічна культура і її субкультури, певні прояви якої відомі з сивої давнини (згадаємо давні дієти, медичні рецепти, чаклунське зілля, релігійні пости та їх специфіку, категорії окремих осіб, – зокрема, пістники, схимники, затворники та інші, – які ретельно дотримувались рослинної їжі та її обмеження). Гастрономічні субкультури часто перетиналися з різними експериментами щодо «покращення» людини (різний раціон для різних у соціальному і національному плані людей обґрунтовувався, наприклад, нацистськими ідеологами), «трансформації» людської тілесності (звідки жахливі досліди у концентраційних та інших таборах, у спеціальних лабораторіях тощо, з «перевтіленням» і використанням людського «матеріалу», включаючи виготовлення з нього різноманітних предметів особистої гігієни).

Отже, розглянувши основні актуальні питання субкультур у історико-теоретичних аспектах в Україні, варто наголосити, що у добу соціальних зрушень доречними були б програми для різних верств і груп українців (у т.ч. у наш час й для нових українців). Доречно у XXI столітті розвивати та вдосконалювати культурні (а не лише освітні та наукові) стандарти та вимоги, застосовуючи досвід конструктивних субкультур [3; 5; 7; 13] як противагу деструктивним проявам радикальних контркультур та антикультур [10–12]. Після доленосної перемоги в 2014 р. Революції Гідності створено всі умови для поширення найкращих надбань вітчизняної культури та пропаганди позитивів прогресивних субкультур у нашій демократичній державі.

Список використаної літератури:

1. Белоусова Г. А. Городская субкультура в социокультурном пространстве Кавказских Минеральных Вод : дис. ... канд. социолог. наук: спец. 22.00.06 / Белоусова Галина Александровна ; Ставропол. гос. ун-т. – Ставрополь, 2007. – 170 с.
2. Гусев В. Л. Молодежная субкультура в политической культуре общества: социально-философский анализ: социально-философский анализ : дис. ... канд. филос. наук: спец. 09.00.11 / Гусев Валерий Леонидович ; МГТУ им. Н.Э. Баумана. – Москва, 2005. – 121 с.
3. Духова Л. И. Социально-педагогические факторы становления субкультуры учителя : дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.08 / Духова Людмила Ивановна ; Курский гос. ун-т. – Курск, 2006. – 493 с.
4. Ерохина Н. Н. Социосемиотические основы молодежной субкультуры : дис. ... канд. социол. наук: спец. 22.00.06 / Ерохина Наталия Николаевна ; Тамбов. гос. ун-та им. Г. Р. Державина. – Тамбов, 2006. – 153 с.
5. Зебзеева В. А. Субкультура детства как источник экологического развития детей в дошкольном образовании : дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.07 / Зебзеева Валентина Алексеевна ; Урал. гос. пед. ун-т. – Екатеринбург, 2009. – 446 с.: ил.
6. Кузнецова О. Е. Организационные субкультуры формальных групп как фактор межгрупповых отношений в организации : дис. ... канд. психолог. наук: спец. 19.00.05 / Кузнецова Ольга Евгеньевна ; Рос. АН Ин-та психологии РАН. – Москва, 2009. – 214 с.
7. Левикова С. И. Феномен молодежной субкультуры: социально-философский аспект : дис. ... д-ра филос. наук: спец. 09.00.11. – Москва, 2002. – 358 с.: ил.
8. Михайлова Р. Д. Художня культура Галицько-Волинської Русі / Р. Д. Михайлова. – Київ : Слово, 2007. – 490 с.
9. Радзиевский В. А. Избранные произведения к 1025-летию Крещения Руси / В. А. Радзиевский. – Київ : Логос, 2013. – 248 с.

10. Радзівський В. О. Нотатки з субкультури аномії : моногр. / В. О. Радзівський. – Київ : Логос, 2012. – 368 с.
11. Радзівський В. О. Про теорію та історію субкультур: нариси до субкультурології : моногр. / В. О. Радзівський. – Київ : Логос, 2013. – 276 с.
12. Радзівський В. О. Фітокультура та антианомія як елемент субкультури в ритуалах Середньовічної Русі: нотатки до фітокультурології та юридікокультурології : моногр. / В. О. Радзівський. – Київ : НАКККіМ, 2011. – 228 с.
13. Санникова И. Н. Проблемы развития бухгалтерской субкультуры : дис. ... д-ра эконом. наук: спец. 08.00.12, 08.00.05 / Санникова Инна Николаевна. – Барнаул, 2006. – 413 с.
14. Трухин И. А. Прихотливые тропы современной морали: моногр. / И. А. Трухин. – Київ : ЦУЛ, 2007. – 464 с.
15. Чернышенко В. В. Экзистенциальные основания молодежных субкультур: философско-антропологическая рефлексия : дис. ... канд. философ. наук: спец. 09.00.13 / Чернышенко Василий Васильевич ; Белгородский гос. ун-т. – Белгород, 2011. – 168 с.: ил.

Radzievskiy V. O.

SUBCULTURES OF UKRAINE: HISTORICAL AND THEORETICAL ASPECTS

The article studies the important issues of the theory and history of subcultures. The problem becomes relevant due to social transformations and requires research in the field of education. The author underlines the necessity of comprehension of these social and cultural phenomena in cultural and historical dimensions.

It is stressed that subcultures from the times of Kievskaya Rus and up today weren't the subject a separate historical investigation. The investigation of the subcultures were provided namely in their narrow sense (for example, separate subcultures of the second half of the XX century), isolate, in fragments, mosaic in general array of culture. There characterized Ukrainian subcultures which from the author's point of view were and are the part of the European subculture space.

Key words: *subculture, primary and secondary subcultures, culture, globalization, morality, cultural studies, individual.*

УДК 316.

Рзаєва Н. С.

ПОХОДЖЕННЯ ГЕРБА, ЯК НАЦІОНАЛЬНОГО СИМВОЛУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

На сьогоднішній день державна символіка, є дуже важливою цінністю як для народу так і для самої держави в цілому. Один з символів та національних цінностей України є герб. Сьогодні народ має знати походження національних символів України. В нашому дослідженні ми проаналізуємо походження державного герба України.

Гербом є офіційна емблема держави, що зображується на грошових знаках, печатках, деяких офіційних документах, на офіційних вивісках державних установ, навчальних закладів.

Ключові слова: *герб, тризуб.*